

будущих профессионалов, еще не в полной мере системно поставлены. Изучение эмпатии с помощью анализа психологических защит и установок межличностных отношений позволяет существенно расширить представления об особенностях актуализации эмпатийного потенциала личности.

Литература

1. Абросимова Е.А. Экзистенциальный взгляд на проблему жизненного пути в творчестве С.Л. Рубинштейна / Е.А. Абросимова. Электронный ресурс. – Режим доступа : <http://hpsy.ru/about/> свободный. заглавие с экрана.

Приймаченко О.М.

*старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Університет митної справи та фінансів*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ВНУТРІШНІХ ОЗНАК РІЗНИХ РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІДЛІТКІВ

Проблема емоційного розвитку підлітків завжди була й залишається актуальною для науковців. Уміння володіти своїми емоціями і почуттями та налагоджувати позитивні доброзичливі стосунки з оточуючими, долаючи егоцентризм, у підлітковому віці набувають першочергової значущості. Сучасна психологічна наука відносить такі вміння до сфери емоційного інтелекту (EI) особистості. Проблема розвитку емоційної сфери підлітків з точки зору сформованості емоційного інтелекту на сьогодні ще малодосліджена українськими психологами, хоча здійснюються окремі спроби дослідити цю особистісну властивість у найближчому до підліткового віковому періоді – юнацькому (Колісник Л.О.).

У нашому власному попередньому дослідженні ми спробували проаналізувати зовнішні ознаки прояву емоційного інтелекту підлітків 15-17 років [4]. Поглиблюючи свій науковий інтерес, ми дослідили декілька внутрішніх ознак EI, серед яких: локус контролю, прояв агресії та ворожості, особистісна й ситуативна тривожність.

Інтернальний локус контролю характеризується тим, що регуляція поведінки людини здійснюється зсередини відповідно до власної системи цінностей та поставлених завдань. За результати своїх вчинків людина несе особисту відповідальність і вважає себе самою джерелом успішності або неуспішності власної життєдіяльності, а також виявляє автономне функціонування. Наявність у людини відчуття автономності зумовлює її спроможність творити власне життя і надає людині відчуття певної свободи у регулюванні норм її повсякденного життя. Як конструктор почуття психологічного

благополуччя, таку автономність вітчизняні дослідники відносять до ознак так званого внутрішньоособистісного емоційного інтелекту [3]. Для дослідження інтернальності прояву локусу контролю ми застосовували Методику діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера.

У складі внутрішніх ознак ЕІ, який виражається у так званому міжособистісному ЕІ, дослідники також розглядають позитивне ставлення особи до людей [3]. Цю характеристику ми дослідили через протилежний її полюс – агресію та ворожість. Відповідно чим нижчий прояв агресії та ворожості у людини тим більш позитивно та доброзичливо вона ставиться до людей та вважає їх гідними поваги. Дану ознаку ЕІ ми діагностували за відомою Методикою діагностики показників і форм агресії А. Басса і А. Дарки.

Показники самооцінки досліджуваними власної ситуативної та особистісної тривожності автори відносять до групи ознак сензитивності суб'єктів до емоціогенних подразників. Ця група особистісних ознак відбиває «зовнішній» аспект виявлення «внутрішнього» у детермінації емоційного інтелекту [3]. Рівень ситуативної та особистісної тривожності підлітків ми досліджували за Методикою діагностики самооцінки рівня тривожності Ч.Д. Спілбергера та Ю.Л. Ханіна.

Дослідження рівня сформованості ЕІ та розподіл підлітків за групами здійснювались на підставі підходу Власової О.І. [1], де ЕІ розглядається як інтраіндивідуальна властивість особистості і може бути досліджена та виражена категорією «емоційне самоусвідомлення». Для діагностики ЕІ через категорію «емоційне самоусвідомлення» застосовувалась методика, розроблена під керівництвом Власової О.І. «Емоційне самоусвідомлення» [2]. Основою розробки даної методики виступали англomовні матеріали авторів-засновників теорії ЕІ (Р. Бар-Она, П. Саловейя та Дж. Д. Мейера).

У дослідженні взяли участь 52 підлітки 15-17 років – учні школи № 67 та ВПУ № 17 м. Дніпро.

Результати дослідження за методикою «Емоційне самоусвідомлення» дозволили розподілити підлітків умовно на три групи. Зазначимо, що рівень розвитку емоційного самоусвідомлення 50 досліджуваних виявився середнім. Вони були розподілені наступним чином: 1 група (10 чоловік) – найменша кількість балів (нижчий за середній рівень розвитку емоційного самоусвідомлення), до цієї групи також потрапили дві особи, які за тестом виявили низький рівень розвитку емоційного самоусвідомлення; 2 група (25 чоловік) – середня кількість балів (середній рівень розвитку емоційного самоусвідомлення); 3 група (16 чоловік) – вища кількість балів (вищий за середній рівень розвитку емоційного самоусвідомлення).

Таблиця 1.

Внутрішні ознаки рівнів сформованості ЕІ

Група	Локус контролю		Рівні агресії/ ворожості (усереднені показники)		Ситуативна/ особистісна тривожність (усереднені показники)	
	Інтерн. (% від загальної кількості осіб у групі)	Екстерн. (% від загальної кількості осіб у групі)				
I (нижчий рівень ЕІ)	40%	60%	31	12	44,7	45,7
II (середній рівень ЕІ)	60%	40%	26	10	41	41
III (високий рівень ЕІ)	69%	31%	26	8,7	37,8	39,6

Таблиця 1.

Високі показники прояву агресії, ворожості, тривожності

Група	Агресія (кількість осіб у %)	Ворожість (кількість осіб у %)	Ситуативна тривожність (кількість осіб у %)	Особистісна тривожність (кількість осіб у %)
I (нижчий рівень ЕІ)	80%	90%	60%	70%
II (середній рівень ЕІ)	56%	60%	36%	36%
III (високий рівень ЕІ)	60%	33%	12%	25%

За табл. 1 видно, що з підвищенням рівня сформованості ЕІ (від I до II групи) інтернальність прояву суб'єктивного контролю спостерігається у більшій кількості осіб (від 40% у I гр. до 69% у III гр.). Тоді як кількість осіб з екстернальним локусом контролю, навпаки, помітно зменшується.

Усереднені показники агресії зменшуються з рівнем розвитку ЕІ (від 31 до 26), рівень ворожості також зменшується від I до III групи (12 -10-8,7).

Висновок попередніх дослідників про те, що чим вищий рівень ЕІ тим нижчі ситуативна та особистісна тривожність [3], у нашому дослідженні на підлітковій вибірці також підтвердився: ситуативна тривожність – 44,7 у групі з нижчим рівнем сформованості ЕІ, 41 – з середнім, 37,8 – у групі з вищим рівнем розвитку ЕІ.; особистісна тривожність – 45,7 в осіб з низьким рівнем розвитку ЕІ, 41 – з середнім, 39,6 – в осіб з високим рівнем ЕІ.

Якщо за табл.2 прослідкувати кількість осіб у кожній групі з високими показниками за проявом агресії, ворожості, ситуативної та особистісної тривожності, то ми побачимо наступне: кількість осіб з високим рівнем агресії найбільша у групі з нижчим рівнем розвитку ЕІ (80%) і приблизно однакова у

групах з середнім та вищим рівнями розвитку ЕІ (56% та 60% відповідно); кількість осіб з високим проявом ворожості також найбільша у групі з низьким ЕІ– 90%, тоді як у групах з середнім та найвищим рівнями прояву ЕІ – 60% та 33% відповідно; стосовно ситуативної та особистісної тривожності, кількість осіб з високими рівнями найменша у групі з високим рівнем розвитку ЕІ – 12% та 25% відповідно та найбільша у групі з низьким рівнем ЕІ – 60% – ситуативна, 70%-особистісна.

Отже, результати здійсненого нами дослідження внутрішніх ознак рівнів сформованості емоційного інтелекту підлітків показали, що чим вищий рівень розвитку емоційного інтелекту тим нижчі прояви агресії та ворожості та, ймовірно, краще виявлене позитивне ставлення до оточуючих; чим вищий рівень розвитку емоційного інтелекту тим нижча сенситивність до емоціогенних подразників, яка виражена в ситуативній та особистісній тривожності; кількість осіб з інтернальним локусом контролю також збільшується у групах з середнім та вищим рівнями розвитку емоційного інтелекту.

Література

1. Власова О.І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: Монографія [Текст] / О.І. Власова. – К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 308с.
2. Власова О.І., Березюк М.А. Теоретико-методичні засади дослідження емоційного інтелекту як інтраіндивідуальної властивості особистості / О.І. Власова, М.А. Березюк // Матеріали ІV міжнародної науково-практичної конференції. «Соціально-психологічні проблеми трансформації сучасного суспільства» – Луганськ. – 2004. – С. 177-185.
3. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: Монографія [Текст] / Е.Л. Носенко, Н.В. Коврига – К.: Вища школа, 2003. – 126 с.
4. Приймаченко О.М. Дослідження зовнішніх ознак емоційного інтелекту підлітків 15-17 років / О. М. Приймаченко // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасна педагогіка та психологія: від теорії до практики» – Запоріжжя. – 2016. – С.143-147.